



Se mere på CD

20. Tæppebombning af Berlin

Berlinerne mistede først rigtigt tilliden til det nazistiske styre, da ledelsen af staten forsøgte at ignorere det skæbnesvangre nederlag ved *Stalingrad* i januar 1943.

Den 6. Armé var blevet fanget i en russisk knibtangsbevægelse, og da Hitler ikke ville indse, at sovjethæren havde overtaget, overlod han de tyske soldater til den visse død, da han ikke gav dem mulighed for at trække sig tilbage i tide, før fælden klappede. Befolkningen blev groft misinformeret om katastrofens omfang. Man var rystet i Værnemagtens hovedkvarter over de militære tilbageslag. Rygterne svirrede i hovedstaden, og den 23. januar 1943 var propaganda-ministeriet tvunget til at udsende en pressemeddelelse om, at kampene om *Stalingrad* var slut; man havde kæmpet skulder ved skulder for, at Tyskland kunne leve. Denne meddelelse gav berlinerne det største chock, de nogensinde kom til at opleve under krigen; man begyndte for første gang åbent at kritisere partiet og ledelsen. Den 6. Armé havde haft en styrke på en halv million soldater. Kun fem tusinde kom tilbage til Tyskland efter krigen. De fleste var omkommet i de russiske fangelejre.

Goebbels måtte anstrenge sig til det yderste for at gen-

vinde tyskernes tillid til, at krigen kunne vindes, og apellerede til tyskernes pligt og offervilje. Allerede i februar 1943 holdt han sin berøgtede tale om "Den totale krig er den korteste krig" i *Berlins Sportpalast*. Propagandaen rettede sig direkte imod tyskernes angst for at falde i hænderne på sovjethæren, og det kan være en af forklaringerne på, at berlinerne holdt ud til det sidste.

Berlinernes offervilje bliver apatisk

Berlinerne mærkede nederlagenes tid som en kold tid. Befolkningen blev mere og mere apatisk, man tog en dag ad gangen. Det gjaldt om at overleve krigen. Man passede sit arbejde og sine pligter over for nationen for ikke at komme i Gestapos søgelys. Der blev vist stor offervilje over for de udbombende, man hjalp hinanden, så godt man kunne, og det var især kvinderne, der fik dagligdagen til at fungere. Det var lykkedes de fleste børnefamilier at få sendt deres børn ud på landet, væk fra den krigshærgede by.

Der bredte sig en melankolsk stemning i byen, de fleste underholdningssteder,

biografer og teatre blev lukket eller udbombet i 1944. Kun nogle få danserestaurantter forblev åbne af hensyn til orlovssoldaterne. Berlin blev fyldt med sårede soldater, der kunne fortælle forfærdelige historier om den brutale krigsførelse på alle fronter. Krigen var tabt, det vidste alle, men ingen turde tænke tanken til ende. Nazisterne strammede grebet om befolkningen, ingen turde udtale sig om krigens gang, fordi de frygtede Gestapos og SS'ernes brutale afregning. Enhver, der kunne opfattes som defaitist eller overløber, blev omgående dømt til døden ved de hurtigt arbejdende og mobile standretter; det gjaldt også kvinder. Omkring seks tusin-



Plakaten opfordrer til at man bliver medlem af luftbeskyttelsesforbundet.

de civile blev henrettet i 1944, og standretterne behøvede kun fire måneder i 1945 for at komme op på det samme antal henrettede, inden krigen var slut i maj 1945.

Attentatet på Hitler

Modstandsbevægelserne i Nazityskland havde meget hårde vilkår, de var splittet op i mange smågrupper, og det lykkedes dem kun sjældent at gøre virkelig skade på det politiske system, men den 20. juli 1944 var det lige ved at lykkes for en gruppe højtplacerede officerer at gennemføre et attentat på Hitler. Man sendte oberst *Claus von Stauffenberg* til Hitlers hovedkvarter "Wolfschanze", i Østpommern, med to bomber, der skulle sprænge umiddelbart efter, at Stauffenberg havde forladt det rum, hvor Hitler opholdt sig. Da Stauffenberg nåede tilbage til Berlin, var

han overbevist om, at Hitler var omkommet. Det viste sig, at Hitler havde overlevet attentatet, og hans hævn over sammensværgelsens mænd og kvinder blev skånselsløs.

Berlin er fortsat Tysklands største industriby

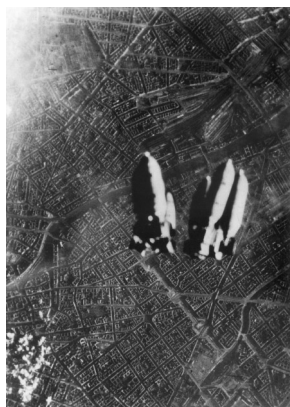
Ingen by i Tyskland havde så omfattende og tunge industrikomplekser som Berlin. Der var gigantiske fabrikker som *AEG*, *Siemens*, *Heinkel*, *Argus*, *Focke-Wulf*, *Rheinmetall-Borsig* og hundreder af underleverandører, der fuldstændigt var underlagt rustningsindustriens betingelser; der blev fabrikeret alt fra krigsfly og tanks til artillerikanoner og håndvåben. Berlin husede også det kæmpe bureaukratiske regeringsmaskineri, der var en væsentlig forudsætning for Tysklands evne til at videreføre krigen, og selvom terroren bredte sig til alle grupper af den berlinske befolkning, fortsatte berlinerne med at holde dette store maskineri igang for i det mindste at overleve krigen.

Bombningerne når Berlin

Den engelske chef for flyangrebene og bombningerne i

Tyskland, *Sir Arthur Harris* også kaldet "*Bombe-Harris*", var opsat på at give tyskerne tilbage af samme mønt, som det de havde udsat englænderne for 1940-42. I 1943 havde hans teori om at *tæppebombe* – i stedet for en mere præcis bombing af bestemte objekter og natoperationer for at knække civilbefolkningens moral – ikke vist sig at være særligt effektiv sammenholdt med de enorme tab af fly og besætning, som både engelske og amerikanske fly var udsat for. Alligevel fortsatte strategien med at tæppebombe Berlin, især efter at Harris havde forvandlet Hamborg til en ruinhob i juli 1943. Men Berlin havde ikke Hamborgs beliggenhed og heller ikke dens struktur. Man kunne ikke på samme måde frembringe en "brandstorm" i Berlin, fordi den havde bredere gader, fordi de fleste bygninger i byen var af mursten, og fordi man, belært af erfaringerne fra Hamborg, tømte alle kældre for brændsel af enhver art.

Rustningsminister og Hitlers arkitekt *Albert Speer* udtalte efter krigen, at bombningerne kun havde sat produktionen i Berlin ca. 9% tilbage, en tilbagegang som i de fleste tilfælde blev indhentet ved en ekstra arbejdsindsats. Havde Harris derimod koncentreret sig om de



Bomber på vej ned over Berlin, 1945. Man kan tydeligt se Spree til venstre og Landwehrkanal nede til højre.

industrielle mål i Berlins yderområder, kunne det ifølge Speer have fået fatale følger. Krigsindustrien i Berlin fortsatte for fuld kraft indtil få måneder før krigens afslutning.

Luftkrigen mod Berlin startede den 18. november 1943 om natten, hvor 444 bombemaskiner nåede frem til byen, der på dette tidspunkt lå lige inden for bombemaskinernes rækkevidde, hvis de skulle have brændstof nok til at vende tilbage til baserne. I de første måneder af 1944 nåede der almindeligvis mere end 1.000 fly pr. nat ind over Berlin med en last på 2.000 tons bomber, der var konstrueret til at rive tagene af bygningerne, så de efterfølgende brandbomber kunne gøre arbejdet færdigt. Luftbombardementet af Berlin var den længste og den mest intense bombing af en by under hele 2. Verdenskrig. Der blev kastet 33.390 tons bomber over Berlin før nazistyrer gav op i maj 1945. I marts 1944 var over 1,5 millioner mennesker blevet hjemløse og 70% af Berlins centrum lå i ruiner, inden Den røde hær nåede frem. På et enkelt angreb kunne hele kvarterer blive forvandlet til ruiner. Den 19. april 1944 blev arbejderkvartererne *Pankow* og *Wedding* udsat for voldsomme tæppebombninger, den 26.

Her fra pladsen ser det ud som om hele byen brænder. Hele Hansakvarteret bag ved parken står i flammer. (...) Jeg går videre og søger ned ad Klopstockstrasse. Gaden er som en baageovn - rundt omkring mig forsøger folk at redde noget ud af flammerne, rundt omkring mig flyder der med inventar, som er blevet smidt ud af de brændende bygninger.

UDDRAG AF THEO FINDAHL'S DAGBOG OM BOMBEANGREBET PÅ BERLIN D. 23. NOVEMBER 1943

februar blev der smidt 2.796 tons bomber over Alexanderplatz.

Amerikanerne deltog i bombardementet af Berlin med 8. *Air Force* fra foråret 1944 og afsluttede bombeangrebene på Berlin på Hitlers fødselsdag den 20. april 1945.

Berlinerne indretter sig på bombardementerne

De almindelige berlinere, der var fanget i denne bombefælde, skulle komme til at opleve et sandt helvede i det sidste år før krigens afslutning. Deres "normale" liv blev ustandseligt afbrudt af lyden fra sirenerne, og når de var på vej ned til beskyttelsesrummene kunne de høre den svage lyd af brummende flymotorer; når de endelig var kommet i dækning, kunne de kun vente og håbe på, at det ikke var dem, der blev ramt af en fuldræffer. Mange tog sand i spande

med ned for at slukke småbrande på vej op fra beskyttelsesrummet, og mange tog levende lys med, for på den måde at afsløre gasudslip. Alligevel var det kun forskellen på held og uheld, der afgjorde, om man overlevede eller ej. Mange druknede i beskyttelsesrummene på grund af sprængte vandrør, andre blev klemt fast af nedstyrtede mursten og blev levende begravet af bygningsmaterialer.

De mest sikre beskyttelsesrum var bygget til lejligheden af metertykke betommure og havde som regel et eller flere flakskyts på taget, men man fik tildelt beskyttelsesrum, og ikke alle var så heldige at få adgang til disse relativt sikre bunkers, hvoraf flere endnu kan ses i Berlin; det har endnu ikke været muligt at bortsprænge dem, uden at man dermed ville tage hele kvarteret med. Når berlinerne så dukkede op



Flere billeder på CD



En kvinde flygter med barnevogn under et bombeangreb i marts 1945. Hun passerer en UFA-biograf, hvor den sidste film, der blev vist hed: "Rejse i fortiden".

igen efter, at angrebet var blevet afblæst, kunne de dårligt trække vejret af mangel på ilt og røg. De havde svært ved at se om det var dag eller nat. De skyndte sig tilbage til deres adresse for at konstatere, om bygningen stadigvæk stod der, og hvis ikke, så for at finde de få ejendele, som de kunne få fat i. Dræbte og sårede flød i gaderne, og det kunne ofte være vanskeligt at identificere ofre på andet end en vilsesring, et tandsæt eller en tøjstump. Men berlinerne fortsatte deres "normale" liv med de rutiner, som de nu engang havde, for ikke at blive vanvittige.

Banker, telefoncentraler og kommunekontorer arbejdede videre, som om intet var hændt, man mødte op på sit arbejde om morgenen, selvom man havde haft en rædselsfuld bombenat, det var som man søgte enhver form for normalitet og gik i en indre immigration for ikke at tænke på, hvornår det næste bombeangreb kom. For mændene var det vigtigt at have noget at lave, at have et arbejde, selvom det arbejde, man udførte, var en slags spøgelsesarbejde, for blev man taget af Gestapo og måtte afsløre, at man var udbombet også på arbejdet, så blev man straks sendt til fronten. Der er mange eksempler på, at man talte i telefon med fiktive personer i banken og ordnede obligationer med for længst afdøde personer, bare for på den måde at kunne overleve.

Nazispidserne overlod arbejdet i ministerierne til de lavere funktionærer, så de selv havde mulighed for at forlade Berlin, da det blev for hedt at være i byen. Af de ca. 10 millioner tyskere, der var medlem af nazipartiet, overlevede de 9,5 millioner krigen. Kun én af nazispidserne blev i byen for at genoprette roen og styrke moralen: Goebbels havde mod til at møde folket i rui-

nerne og gav dem indtryk af, at de alle var i samme båd.

Krigsfangerne havde det værst under bombeangrebene på Berlin. I 1943 var der registreret 800.000 såkaldte "fremdvölkische Arbeitskräfte" i Berlin. De fleste var tvangsudskrevne arbejdere fra de besatte lande i vest, mens omkring 200.000 var polske slavearbejdere. Der var også en del russiske arbejdere, der blev behandlet som dyr. De fleste af disse mennesker måtte arbejde under umenneskelige forhold, samtidig med at de måtte udholde den konstante bombefare uden at kunne søge ordentlig beskyttelse under angrebene.

LINKS

www.kultur-netz.de/hdk/goebbels.htm
(Goebbels' berygtede tale i Sportpalast, Berlin i februar 1943)
www.dhm.de/lemo/forum/kollektives_gedaechtnis/077/
(Fra Josepha von Koskulls erindringer om bombeangrebene på Berlin 1943-45)
www.dhm.de/lemo/html/wk2/widerstand/attentat/index.html
(Om attentatet på Adolf Hitler den 20. juli 1944)
www.dhm.de/lemo/html/biografien/StauffenbergClaus/index.html
(Om Claus von Stauffenberg)
www.kaestnerpro.de/widrstnd.htm
(Om den tyske modstand mod nazisterne 1933-45)